

Мікола МІКУЛІЧ

“ТРЭБА ЎЧУЦЦА, АДТВАРЫЦЬ ВОБРАЗ...”

МАКСІМ ТАНК У РУСКІХ ПЕРАКЛАДАХ

Максім Танк уваходзіць у наша жыццё яшчэ ў дзяцінстве. Упершыню пазнаёміўшыся з яго творамі ў курсе школьнай праграмы, мы назаўсёды пранікаемся іх высокім духоўным святлом і гуманістычнай сілай, адмысловай заангажаванасцю ў глыбінныя пласты народнай самасвядомасці і маралі, звернутасцю да актуальных падзей і працэсаў сацыяльнага жыцця, тонкім разуменнем у душэўна-псіхалагічны свет асобы лірычнага героя.

Творчасць М. Танка, народнага паэта Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі, вызначаецца арганічным спалучэннем маштабнасці гістарычнага мыслення, шырыні духоўна-сацыяльных даягледзяў і пластыкі прадметнага аналізу, прыватнай канкрэтыкі з’яў і рэчаў. У ёй філасофска-аналітычная медытацыя суседнічае з грамадзянска-патрыятычным характарам мастацкага дыскурсу, прамоўніцка-публіцыстычны пафас дапаўняецца тонкай іроніяй і знішчальнай сацыялай. Індывідуальны стыль М. Танка сінтэзуе адзнакі выразнага сілагічнага роздзума, аўталагічнага пісьма і яркіх умоўна-асацыятыўных карцін і малюнкаў, формаў унутрана сабранага, традыцыйнага верша і дольніка, верлібра, якія абумоўлены актыўнымі пошукамі мастака ў галіне паэтычнай версіфікацыі.

Развіццю мастацкай індывідуальнасці М. Танка, росту яго вядомасці і аўтарытэту ў Беларусі і за яе межамі ў многім садзейнічалі пераклады твораў паэта на рускую мову. Справа не толькі ў тым, што рускамоўная чытацкая аўдыторыя – адна з самых масавых, а таксама патрабавальных у паваеннай еўрапейскай інтэлектуальна-творчай прасторы. Сёння дакладна вядома: на многія мовы свету вершы М. Танка перакладаліся паводле рускіх перастварэнняў. Да прыкладу, на англійскую, венгерскую, казахскую, кітайскую, латышскую, малдаўскую, эстонскую і інш.

У 1930-я гг., у Заходняй Беларусі, малады М. Танк апублікаваў чатыры паэтычныя кнігі – усе на беларускай мове. З восені 1939 г., пасля аб’яднання Беларусі, і да канца жыцця паэт быў аб’ектам пільнай увагі шматлікай арміі рускіх перакладчыкаў. Дастаткова сказаць, што з гэтага часу ледзь не ўсе яго творы практычна адразу перакладаліся на рускую мову. Ужо ў 1940 г. М. Танк выдаў не толькі “Выбраныя вершы” на беларускай мове ў Мінску, але і “Стихотворения”

на рускай – у Маскве. Прычым на першую кнігу М. Танка ў перакладзе на рускую мову ў тагачасных савецкіх перыёдыках з’явілася паўтара дзясятка рэцэнзій (газеты “Правда”, часопісы “Ленинград”, “Смена”, “Октябрь”, “Знамя”, “Литературное обозрение” і інш.).

Пасля вайны кнігі М. Танка ў перакладзе на рускую мову, галоўным чынам у Маскве і Мінску, выходзілі ледзь не кожны год, а то і па некалькі на год. Гэта былі зборнікі новых вершаў і кнігі выбранага. Так, убачылі свет “Стихотворения” і “Избранные стихи” (1948), “Чтоб ведали” і “Избранное” (1949), “На камне, железе и золоте” і “Избранные стихотворения” (1951), “Веточка и воробей” і “Стихи. Сказки. Поэмы” (1953), “След молнии” і “Стихи с дороги” (1958), “Восток зарей пылает” і “Стихотворения и поэмы” (1959), “Среди лесов наднеманских” і “Стихотворения” (1963) і г. д. На зборнік вершаў “Мой хлеб насущный” (1964) у былым савецкім друку з’явілася каля 30 рэцэнзій. У 1981 г. у М. Танка выйшла пяць кніг у перакладзе на рускую: адна ў Мінску (“Веточка и воробей”) і чатыры ў Маскве (“Пройти сквозь верность: стихотворения и поэмы”, “Прочитай и передай другому: стихи и поэмы”, “Стихи” і “Стороны света: стихи”).

У 1971 г. у Маскве ў перакладзе на рускую мову ўбачылі свет “Избранные произведения” М. Танка ў двух тамах, а ў 1985 – 1986 гг. там жа выйшла “Собрание сочинений” у трох тамах.

Перакладалі М. Танка на рускую мову дзясяткі творцаў з розных канцоў Савецкага Саюза. Дастаткова сказаць, што ў рускі трохтомнік паэта ўвайшлі пераклады 52 аўтараў, у тым ліку такіх аўтарытэтных, як А. Пракоф’еў, В. Бергольц, І. Сяльвінскі, П. Кабзарэўскі. Кожны арыентаваўся на творы, блізкія яму па духу, характары светаадчування, тэматыцы, паэтычна-стылёвых мадэлях. Напрыклад, А. Пракоф’еў найперш цікавілі вершы, звернутыя да спаконвечнай народнай маральнасці, з элементамі фальклорнай паэтыкі, казкава-рамантычнай умоўнасці, Н. Кісліка – духоўна-філасофскага, лірыка-драматызаванага зместу, В. Карчагіна – наступальныя, героіка-патрыятычныя, прамоўніцкія.

Шмат удалых перакладаў, пазначаных прафесійным майстэрствам, чуйнасцю да беларускага мастацкага слова і творчай індывідуальнасці М. Танка, знаходзім у А. Пракоф’ева

(“Она хату белила...”, “Не руби сосну...”, “Бабка”), Б. Ірыніна (“Ой, не гните, ветры...”, “Плывут струги...”, “Родное слово”), У. Раждзественскага (“Ушел старый лирник...”, “Товарищи, здравствуйте!”), некаторых іншых аўтараў. На высокім мастацкім узроўні ўзноўлены па-руску многія вершы беларускага паэта Я. Хелемскім, напрыклад “В раме дверей”, “Помню, мать всегда отходила ко сну...”, “Дорога от скамьи до порога...”, “На нашем старом погосте...”, “Про философию”. Варта адзначыць, што Я. Хелемскі пераклаў на рускую мову некалькі кніг М. Танка, у тым ліку зборнік “Нарочанские сосны” (1977), які ўганараваны Ленінскай прэміяй.

Даволі ўдалы пераклад на рускую мову верша “Ой, не гніце, ветры” (1936) М. Танка. Твор прасякнуты асаблівасцямі народнага мыслення, казкава-рамантычнай умоўнасці. Перакладчык Б. Ірынін глыбока адчуў яго духоўна-мастацкую парадыгму, добра выявіў унутранае дыханне, падтэкст. Ён дакладна ўзнавіў ідэйна-зместавае напаўненне танкаўскага верша, перадаў яго эмацыянальна-пачуццёвыя фарбы і адценні, асабліва вобразнага ладу:

*Ой, не гните, ветры, вербы над рекою,
Над рекою быстрой не шуми, чарот.
Думала дивчина раннею порою,
Летнею порою около ворот:*

*“На сорочке белой – между васильками –
Я подснежник vyšью милому дружку,
Жаркой позолотой, нежными шелками
Поясок узорный ярко разотку”* [4, т. 1, с. 79].

Захаваны паэтыка-стылёвая адметнасць арыгінала, характэрныя рысы яго рытміка-інтанацыйнага гучання, структурнай пабудовы. Верш вызначаецца наяўнасцю фальклорных паралелізмаў, у якіх душэўна-псіхалагічны стан асобы суднасіцца з пэўнай прыроднай з’явай, устойлівых паэтычных зваротаў, паўтараў і інш.

Ёсць звесткі, што М. Танк у цэлым станоўча ацэньваў пераклады сваіх твораў на рускую мову, выкананыя Б. Ірыніным (сярод іх “Спатканне”, “Песня кулікоў”, “Паслухайце, вясна ідзе...”, “Родная мова”). Пра гэта М. Танк непасрэдна гаварыў некаторым беларускім літаратарам, у прыватнасці А. Вялюгіну. Пра гэта ж сведчыць і яго ліст ад 21 студзеня 1946 г. да самога перакладчыка:

«Неяк так склалася, што мне не ўдалося сустраціцца з Вамі ні ў Маскве, ні ў Мінску. А мне з Вамі, больш як з кім іншым, шмат аб чым пагаварыць хацелася.

“Сон” у Вашым перакладзе мне дужа спадабаўся. Тыя адступленні, пра якія Вы ўспамінаеце ў пісьме, асноўнага не парушаюць, і яны, гэтыя

адступленні, для мяне ў рускім перакладзе зусім зразумелыя. Па праўдзе кажучы, я баяўся за пераклад гэтых мясцін, але сёння цешуся, што ўсе гэтыя падводныя рыфы за намі. Чытаў я ўкраінскі пераклад гэтага верша. Аб тым перакладзе цяжка нешта сказаць акрэсленае, наколькі ён амаль даслоўны, а гэта не заўсёды апраўдваецца і патрэбна. “Сон”, я думаю, недзе надрукую ў Мінску. Ці ў газетах, ці ў рускім альманаху» [3, т. 12, с. 179].

Як можна меркаваць, гаворка ў лісце ідзе пра пераклад на рускую мову вялікага верша “Сон над Нёмнам”, напісанага ў 1945 г.

Даўно даказана, што перакладчык павінен ісці ад задумы аўтара, характару яго светаадчування, агульнага настрою твора, самой яго ідэйна-эстэтычнай канцэпцыі, а не пераставаць разрознена, прыватным чынам асобныя вобразы і строфы. Нам здаецца, слухнай устаноўкі прытрымліваўся У. Раждзественскі, узнаўляючы па-руску вядомы танкаўскі верш “Лірнік” (1938). Як вядома, беларускі паэт на ўсе з’явы і працэсы рэчаіснасці глядзеў як на дзівосную жыццёвую таямніцу. Галоўны герой твора, стары беларускі лірнік, перад смерцю “струны дал звездам, / Грусть – вербам, калинам, / А радость – озерам, / А эхо – долинам” [4, т. 1, с. 158]. У перакладзе У. Раждзественскага добра прачытваецца думка арыгінала пра непераўзыхаднасць жыццядайных асноў роднай зямлі, высокую духоўна-патрыятычную і сацыяльна-маральную місію народнага мастацтва. Тут у цэлым захавана эмацыянальна-пачуццёвая танальнасць верша М. Танка, яго архітэктоніка, структура мастацкіх вобразаў, уся паэтыка-версіфікацыйная сістэма.

Рускамоўны варыянт твора выглядае арганічна і цэласна, – можа, нават больш цэласна, чым арыгінал (У. Раждзественскі апусціў цэлую строфу М. Танка, якая сапраўды здаецца неабавязковай).

З мастацкай патрабавальнасцю ўзноўлены па-руску праграмны верш “Рукі маці” (1951). Яго перакладчык А. Андрэеў паставіўся з увагай да тонкіх нюансаў зместу і формы арыгінала. Добра перададзены псіхалагічны малюнак перажывання лірычнага героя М. Танка:

*Их целовала земля
Своими устами песчаными
И колосками;
Небо жарю, ветрами, дождями
Их целовало.*

*Пряжа немало
Взяла от них в ночи бессонные
Свежести ясной.
Сколько зажгли они зорек прекрасных,
Рассветов над нами!* [4, т. 1, с. 504].

Перакладчык знаходзіць уда-
лыя, адэкватныя арыгіналу лек-
січныя і вобразныя эквіваленты,
захоўвае вызначальныя элемен-
ты паэтыкі і стылю танкаўскага
верша. Несумненна, пераклад на-
быў якасці сапраўднага мастац-
кага твора.

Варта заўважыць, што, пе-
раствараючы М. Танка, рускія
перакладчыкі не толькі знаёмілі
шырокае рускамоўнае асярод-
дзе з найлепшымі набыткамі і
дасягненнямі беларускай нацыянальнай паэзіі,
але і пашыралі і паглыблялі свой круггляд і
досвед, уяўленне пра ідэйна-эстэтычныя маг-
чымасці таленавітага мастацкага слова, павы-
шалі творчае майстэрства. А. Пракоф'еў пад-
крэсліваў: "Максім Танк – выдатны чалавек і
цудоўны паэт. Яго паэзія пранізана вялікім
грамадзянскім пачуццём і цудоўным лірыз-
мам. Яна светлая. Яна верна служыць народу,
адданасць якому Максім Танк даказаў і сцвяр-
джае ўсім сваім жыццём паэта і грамадзяніна".
І далей: "Я шмат перакладаў вершаў Максіма
Танка. Павінен сказаць, што вершы яго ўзбага-
чаюць мой духоўны свет, мне радасна брацца
за такую працу. Паэзія Максіма Танка сцвяр-
джае свет брацтва і дружбы паміж народамі"
[1, с. 6].

У літаратуры М. Танка вяло тонкае адчу-
ванне нацыянальнай стыхіі роднай мовы, яе
вялікіх багаццяў і магчымасцей. Слова паэ-
та заключае ў сабе высокую ступень мастац-
кай умоўнасці, выпраменьвае дзівосную эма-
цыянальна-пачуццёвую энергію. Яго воб-
разна-метафарычныя адзінкі – хрумскія,
сакаўныя, пластычныя, лексіка-сінтаксічныя
структуры – крамяныя, ядраныя, а ў цэлым
стыль – густы, насычаны. Гэта добра адчувалі
тыя перакладчыкі, якія стала жылі ў Беларусі,
былі непасрэдна звязаны з глыбіннымі плас-
тамі беларускай мовы, народнымі гаворкамі,
дыялектамі. Мы маем на ўвазе І. Васілеўска-
га, Н. Кісліка, В. Тараса і інш. Яны не толькі
валодаілі асновамі і прынцыпамі функцыяна-
вання беларускай моўнай сістэмы, але і ведалі
асаблівасці беларускіх літаратурна-мастацкіх
традыцый, стылёвых плыняў, умовы і факта-
ры развіцця танкаўскага таленту. Натураль-
на, такія акалічнасці дабратворна ўплывалі на
якасць перакладаў.

Адзін з найлепшых перакладаў танкаўскіх
твораў на рускую мову – пераклад верша "Зае-
чы дом" (1953), ажыццёўлены В. Тарасам. Ён
увасобіў парадаксальнасць мастацкага мыслен-
ня М. Танка, яго асабовы модус адлюстравання

Мікалай Уладзіміравіч Мікуліч – літарату-
разнаўца, літаратурны крытык. Кандыдат філа-
лагічных навук (1990), дацэнт (1997). Загадчык
аддзела ўзаемасувязей літаратурна-інстытута
мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы
Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Аўтар кніг і
брашур: "Максім Танк і сучасная беларуская лірыка"
(1994), "На зломе часу" (1995), "Пошук вядзе ў глыбі-
ню" (1998), "Максім Танк: на скразняках стагоддзя"
(1999), "Паэзія рэчаіснасці" (2001), "Міхась Васілёк:
паэзія давераснёўскага перыяду" (2005), "Паэзія
Казіміра Сваяка" (2005), "Міхась Машара: паэзія за-
ходнебеларускага перыяду" (2010), "Паэзія Заходняй
Беларусі (1921 – 1939)" (2010) і інш.



рэчаіснасці. Здаецца, перад намі цалкам прыват-
ны малюнак, выразны гумарыстычны эцюд, але
праз яго выяўляецца духоўна-філасофская глы-
біня светапогляду паэта. Верш звяртае на сябе
ўвагу не звычайнай для нас грамадзянска-патрыя-
тычнай заангажаванасцю, а тонкім раскрыц-
цём ментальнасці асобы. Знешняе, прыроднае
арганічна паяднана з унутраным, душэўна-па-
чуццёвым:

*Под ракитовым кустом
Заяц выстроил свой дом.
Ну и мастер, ну и дом –
Ветер ходит там кругом!*

*Окна мохом заложил,
Двери шишками прикрыл,
Ну и дом, лесной дворец!
Ай да Заяц! Молодец!*

*Сверху сам накрылся дом
Рыжим папоротником.
Ну и крыша! Не плоха –
Не уснешь без кожуха! [4, т. 1, с. 575].*

Мастацкая свядомасць М. Танка вызначалася
вастрэнай і свежасцю эмацыйнага асэнсавання
рэчаіснасці, любоўю да ўсяго жывога і безаба-
роннага на зямлі. Пераклад дыхае шырынёй і
ёмістасцю танкаўскага мыслення, разняволе-
най стыхіяй сцвярджэння першародных асноў
жыцця:

*Чтобы стужу превозмочь,
Заяц прыгает всю ночь.
Ну и Заяц, ну и дом
Под ракитовым кустом! [4, т. 1, с. 575].*

Разам з тым нават самыя лепшыя пера-
стварэнні на рускую мову не перадаюць ёміста-
га каларыту і адметнасці мастацкай свядомасці
М. Танка. У многіх перакладах неак "выветры-
ваецца" глыбокая жыццёвая мудрасць лірыч-
нага героя паэта, становіцца непазнавальнай
яго насычаная духоўна-філасофская медытацыя,
эпічная важкасць прадметна-рэчыўнага слова.
У іх істотна зніжаецца эмацыянальна-пачуццё-
вая энергія танкаўскага пісьма, абясцроўліваець-

ца яго вобразна-выяўленчая сістэма, парушаецца характэрная рытміка-інтанацыйная мернасць і гарманічнасць.

Эпічна-ўгрунтаваны, ёмісты, пластычна-выяўленчы радок М. Танка ў перакладзе праграма нага верша “Перапіска з зямлёй” (1964) Я. Хелемскага становіцца журналісцкім, інфармацыйна-публіцыстычным. Напружанасць і шматмернасць духоўна-мастацкага мыслення паэта змяняюцца зусім не ўласцівай яму ідэяна-зместавай аблегчанасцю і адналінейнасцю. Кусціста-кражысты танкаўскі стыль перадаецца ў цэлым безаблічнымі агульналітаратурнымі шматслоўнымі канструкцыямі. Адмысловы, сістэмна-вывераны вобразна-сінтаксічны лад арыгінала выглядае не проста ўнутрана размагнічаным, а і структурна парушаным:

*Есть письма, что начертаны в бою
Штыком или саперною лопатой.
Бывали и посланья, что писались
Не ручкой вечной, а звенящим кубком,
Который поднимал я на пиру,
Провозглашая здравицу живым
Или героев павших поминая.*

*Все, что пишу, земле я адресую.
А получил пока что
Один-единственный ответ на то письмо,
Которое весною начертал
Надежным плугом на страницах пашни*
[4, т. 2, с. 253].

Гэта вельмі падобна да звычайнага пераказу зместу танкаўскага верша. У перакладзе не знайшлі адлюстравання два радкі арыгінала: “Пісаў спіцамі дрогкіх калёс, / Якарамі і мачтамі караблёў...” [3, т. 4, с. 6], аднак ён атрымаўся на тры радкі большым за арыгінал. Рускамоўны варыянт твора ўтрымлівае, як уяўляецца, не ўласцівыя сістэме мастацкага мыслення беларускага паэта лексіка-сінтаксічныя адзінкі: “посланья... писались / Не ручкой вечной (?), а звенящим кубком”, пісьмо “начертал / Надежным плугом (?) на страницах пашни” і інш. У арыгінале гучыць: “Я пісаў зямлі многа лістоў...”, а ў перакладзе: “Я много писем написал земле...”, у арыгінале: пісаў “штыком і сапёрнай лапатай”, а ў перакладзе: пісьма “начертаны в бою / Штыком или саперною лопатой”. Розніца адчувальная.

Напружанасці і сілы філасофска-медытатыва нага мыслення М. Танка, характэрнага магнетызму яго вобразна-метафарычных спалучэнняў не стае і перакладу яшчэ аднаго праграма нага верша – “Мышце бабкі Уляны” (1967). Тут таксама не перададзены пластычна-эпічны каларыт мастацкай свядомасці паэта, не захавана

на энергія арыгінала. Пераклад не адлюстравваў духоўнай ёмістасці густага танкаўскага слова, не выявіў тонкай градацыі шматлікіх сэнсава-эмацыянальных адценняў, вузлавата-жылістага рэльефу прадметна-рэчывага малюнка. У М. Танка чытаем:

*Яе ўсе шкадавалі,
Як шкадуюць кожнага,
Хто выняньчыў дзяцей,
Іх працу, будучыню, хлеб* [3, т. 4, с. 115].

Лаканічна, насычана, ёміста. У перакладзе Я. Хелемскага:

*Все оплакивали ее,
Как оплакиают каждого,
Кто нянчил детей,
Носил из колодца воду,
Выращивал хлеб,
Работал для будущего* [4, т. 2, с. 361].

Як бачым, канцэнтраваны танкаўскі вобраз перадаецца тут аблегчанай агульналітаратурнай канструкцыяй “ад сябе” на ўзроўні “бяскрылага рамесніцтва”.

Далей у М. Танка ідзе прасты, але, аказваецца, складаны для перастварэння радок: “І, можа, ўсё спакойна абышлося б...” У перакладзе ён трансфармуецца ў два і становіцца непазнавальным – аморфным, шматслоўным, расцягнутым: “Возможно, прощание с ней / Прошло бы, как все такие прощанья...” [4, т. 2, с. 361].

Перакладчык робіць пэўныя ўдакладненні ў вобразна-стылёвым радзе танкаўскага твора, якія ў цэлым хоць і дапасуюцца да яго агульнага сэнсава-эмацыянальнага дыскурсу, аднак прыкметна зніжаюць узровень скандэнсаванай энергетыкі:

*Но перед самой последней дорогой
Никак не могли мы отмыть ее руки
От черной земли,
От клейких колосьев и солнца,
От пеленок и от портянок,
От раскаленных чугуновых горшков
С борщом, с кипящей картошкой*
[4, т. 2, с. 361].

У М. Танка гучыць: “адмыць рук не маглі” ад гаршкоў, у перакладзе фігуруюць не толькі гаршкі, але і чыгункі. У арыгінале гераіня гаршкі “больш паўсотні год” “стаўляла і выцягвала з печы”, у перастварэнні назіраем нешта інфармацыйна-ўдакладняльнае: “Она полвека, а то и больше / Чугунки эти ставила в печь, / Вынимала из печки (?)” [4, т. 2, с. 361]. Пераклад верша атрымаўся на чатыры радкі даўжэйшым за арыгінал.

Як вядома, беларуская і руская мовы блізкасваяцкія. Ілюзорнае адчуванне лёгкасці перастварэння даволі часта вядзе да зніжэння ўзроўню мастацкай патрабавальнасці, а то і да звычайнага рамесніцтва. Некаторыя перакладчыкі М. Танка спакушаліся лексічнай, сэнсава-паняццевай і іншай блізкасцю нашых моў, што, зразумела, негатыўна адбівалася на якасці перастварэнняў. На жаль, гэта тычыцца і Я. Хелемскага – аднаго з найлепшых перакладчыкаў беларускай паэзіі на рускую мову. Як правіла, ён надзвычай уважліва ставіўся да арыгінала, яго зместу і формы, імкнуўся перадаць не толькі агульную вобразную канцэпцыю твора, але і мастацкія дэталі. Аднак некаторыя яго пераклады вылучаюцца суб'ектыўнасцю, несумяшчальнай з мастацкай мерай і праўдай і неабходнасцю захавання аўтарскай ідэнтычнасці.

Напачатку нам падаўся даволі ўдалым пераклад верша “Нашто цябе наведасць, поле...” (1980). Як быццам, тут добра падабраны сэнсава-паняццевыя эквіваленты, захаваны агульны эмацыянальны тон і рытміка-інтанацыйная арганізацыя арыгінала. Аднак калі прыглядаешся бліжэй – заўважаеш шмат істотных неадпаведнасцей. У М. Танка на полі, пераараным вайною, “свечкамі гараць таполі / Пад узлятаючай зарой” [3, т. 5, с. 214] – вобраз яркі, арыгінальны, шматзначны. У перакладзе Я. Хелемскага ён траціць яскравасць, становіцца інфармацыйна-адналінейным, шмат губляе ў дынаміцы і сіле эмацыянальнага ўздзеяння на чытача: “Где свечи сосен над тобою / Горят под зорькой, под луною...” [4, т. 3, с. 169]. Як бачым, тут таполі ператвараюцца ў сосны, да іх дадаюцца статычныя аксесуары – зорька і луна.

Відавочна, што Я. Хелемскі імкнуўся захаваць прадметна-рэчывую насычанасць танкаўскага радка, але пераклад значна саступае ў пластыцы суб'ектыўнага аналізу, не перадае характару ўмоўна-асацыятыўнай вобразнасці арыгінала. Адно: “Арлуе цішыня арламі / На сотню кіламетраў з гакам” [3, т. 5, с. 214] – і зусім іншае: “Где небо полнится орлами, / Земля седа от скорбных знаков...” [4, т. 3, с. 169]. У М. Танка вобраз вытрыманы ў слыхавым сюжэтным радзе: у цішыні чуваць, як “над курганами” “звіняць званы чырвоных макау...”, у перакладзе ж ён пераводзіцца ў зрокавы: “А над курганами холмами – / Колокола багряных маков”. У арыгінале праз “званы чырвоных макау” людзі своеасабліва звяртаюцца да тых, хто не вярнуўся з вайны:

Звіняць званы нязгасных знічаў,
Нібыта ўсё яшчэ тут людзі
Кагосьці клічуць –

не даклічуць,
Кагосьці будзяць –
не разбудзяць [3, т. 5, с. 214].

У перакладзе назіраем нешта прынцыпова іншае: званы звяртаюцца і да саміх людзей, і да загінулых:

Колокола – их тут без счета –
Звонят, чтоб услышали люди,
Все не докличутся кого-то,
Кого-то будят не разбудят... [4, т. 3, с. 169].

Ну, і, канечне, шкада цікавай вобразнай знаходкі “звіняць званы нязгасных знічаў...”, якая страчана і нічым не кампенсавана перакладчыкам.

Максім Танк яшчэ ў 1939 г. у артыкуле “Да справы перакладаў мастацкае літаратуры”, апублікаваным у часопісе “Калосьсе”, падкрэсліваў, што “да самога перакладу трэба падыходзіць больш паважна, не забываючыся, што гэта ня простае рамясло, але адна з тых галін літаратурнай працы, якая вымагае здольнасці вычуцьця, веды, апанавання мовы арыгіналу й творчага падыходу” [2, с. 91]. Якраз “апанавання мовы арыгіналу й творчага падыходу” не стае вельмі многім перакладам вершаў М. Танка на рускую мову.

Відаць, прыкладам таго, як нельга пераствараць выдатную паэзію, з'яўляецца пераклад вядомага верша “Бярозе” (1938) М. Танка. Здаецца, ён не ўтрымлівае ніякай генетычна-каранёвай роднасці з арыгіналам, нагадваючы яго толькі далёкім сэнсава-эмацыянальным водгуллем ці рэхам.

У перакладчыцы В. Патапавай бяроза не шуміць “каля шляхоў расстайных” [3, т. 1, с. 132], як у арыгінале, а чамусьці “грустит... у прыгорка, / Росу роняя на песок...” [4, т. 1, с. 137]. Лірычны герой танкаўскага верша звяртаецца да яе са словамі: “Прынёс я конаўку і лотак, / Каб сокам напаіла нас”. У перакладзе тут неапраўдана стаіць множны лік, чужое і штучнае для арыгінала “ведерко”, і ў цэлым першая страфа заканчваецца недасканалай сэнсава-паняццевай канструкцыяй:

Мы принесли сюда ведерко,
Чтоб выпить твой весенний сок (?)
[4, т. 1, с. 137].

Вельмі выразна і красамоўна ў другой страфе твора гучыць: “Як ляжам тут ля родных меж, / Ты нас прыкрыеш лістападам, / Густым карэннем апляцеш” [3, т. 1, с. 132]. Пераклад утрымлівае зусім няпэўнае “ляжем здесь когда-нибудь” і дужа няўдалую спробу вобразнага ўзнаўлення апошняга радка: “Мы ляжем здесь когда-ни-

будь. / Ты нас прикроешь листопадом / И оплетишь корнями грудь" [4, т. 1, с. 137].

Заключная страфа перакладу ў сэнсава-па-няццёвым і вобразным плане зусім не адпавядае зместу танкаўскага верша і ўспрымаецца як нейкая недарэчнасць. Глядзім арыгінал:

А покуль я твой стан высокі
Рукою пешичу, не шкадуй
І веснавым бруістым сокам
За нашу дружбу пачастуй [3, т. 1, с. 132].

А ў перакладзе:

И все, чего земле и людям
В неповторимые года
Отдать не сможем иль забудем, –
Тебе останется тогда [4, т. 1, с. 137].

Такі пераклад, здаецца, можа выканаць любы студэнт філалагічнага факультэта.

Многія пераклады вершаў М. Танка на рускую мову (напрыклад, "Я не обижусь...", "Быть художником...", "Я счастлив землю отчую воспеть..." і інш.) вызначаюцца характэрнай сэнсава-інфармацыйнай літаральнасцю і ілюстрацыйнасцю. Аднак гэта не тое тэкставае падабенства арыгінала і перастварэння, якое з'яўляецца дасягненнем і ўдачай перакладчыка, высокім мастацтвам. Сам паэт у згаданым артыкуле слушна заўважаў, што «блізкасць да мовы арыгіналу стварае пагрозу, што перакладчык можа лёгка стаць перапішчыкам, які зусім мала што мае супольнага з мастацтвам. Перакладаючы Пушкіна "Анчар" мясцамі можна слова ў слова перапісаць пабеларуску: –

К нему и птица не летит
и зверь нейдет, лишь вихор черный
на древо смерти налетит...

перакладаем:

Да яго птушка не ляціць
ня ідзе звер, толькі вецер чорны
на дрэва смерці наляціць...

І паміма таго, што застаўся ў вобраз той са-мы і рыфмы (налетит – наляціць) чуецца ўся беднасць такога перакладу. Трэба перш учу-ца, памагчымаўці адтварыць вобраз. Лепш на-ват "забыцца" на існуючыя рыфмы, хіба ніяк іх ня можна абмінуць, а на змест глядзець, як на матэрыял, які ты мусіш апрануць у мастацкую вопратку:

На ім і птушка не спачне,
зверь следа блізка не пакіне,
часамі вецер ахіне –
сьмяротны веіць над пустыняй» [2, с. 92].

У адзначаных перакладах вершаў М. Танка на рускую мову не перададзены спецыфіка нацыянальных адчуванняў і мыслення лірычнага героя беларускага паэта, яго духоўна-псі-

халагічная глыбіня і адметнасць, не ўзноўлены самабытны характар танкаўскай мастацка-вобразнай сістэмы, лексікі і фразеалогіі, складаны комплекс індывідуальна-аўтарскай паэтыкі і сінтаксісу. Прыгавядаецца даўні дзённікавы запіс мастака. "Перад сном пачаў перачытваць Клёнаўскія пераклады сваіх вершаў, – занатаваў ён 16 верасня 1951 года. – Пераклады вельмі няўдалыя. Не ведаю, што з імі рабіць, бо кнігу як найхутчэй трэба здаваць у выдавецтва. Відаць, добры перакладчык, як і добры паэт, з'ява – рэдкая. А пераклад часта вырашае лёс паэта. Агулам, той хто не чытае беларускай паэзіі ў арыгінале, не можа судзіць аб яе самабытнасці і арыгінальнасці. Прызна-ца, я не прыхільнік даслоўнага перакладу, бо слова залежыць і ад гучання, і семантычнага значэння, і ад спалучэння яго з іншымі словамі, але не магу і мірыцца з рознай адсябцячай" [3, т. 9, с. 407].

Без належнай мастацкай патрабавальнасці перакладзены таксама вершы "Нарач, як мо-ра...", "Чорныя скібы", "Жэтон", "Дрэвы забылі пра буры і страты...". Знаёмячыся з руска-моўнымі варыянтамі гэтых і некаторых іншых танкаўскіх твораў, заўважаеш, што іх аўтары схіляліся да відавочнай мастацка-вобразнай, паэтыка-стылёвай і метрычнай стандартызацыі.

Паэзія, як пісаў А. Межыраў, "родному языку верна". Паэзія М. Танка каранямі звернута да глыбін народнага жыцця, фальклорнага вопыту асобы. Многія яе перакладчыкі на рускую мову не ў дастатковай ступені валодалі лексічна-семантычным багаццем беларускай мовы, яе вобразна-асацыятыўнымі магчымасцямі, слаба адчувалі беларускі нацыянальны моўны каларыт. Складваецца ўражанне, што даволі часта яны карысталіся проста выпадковымі словамі, нейкім журналісцка-публіцыстычным сурагатам. Да таго ж, пераствараючы Максіма Танка па-руску, многія перакладчыкі мала звярталіся да карэнных пластоў рускай мовы, народных гаворак.

Паэзія Максіма Танка – выдатная з'ява ў свеце еўрапейскай літаратуры. Без ніякіх сумненняў, да яе будуць звяртацца новыя пакаленні перакладчыкаў.

Спіс літаратуры

1. Прокофьев, А. Максиму Танку – 50 лет / А. Прокофьев // Литературная газета. – 1962. – 15 сентября. – С. 6.
2. Танк, М. Да справы перакладаў мастацкае літаратуры / М. Танк // Калосьсе. – 1939. – Кн. 2. – С. 91 – 92.
3. Танк, М. Збор твораў : у 13 т. / М. Танк. – Мінск : Беларус. навука, 2006. – 2012.
4. Танк, М. Собрание сочинений : в 3 т. / М. Танк; пер. с белорус. – М. : Худож. лит., 1985 – 1986.